ಡಾ|| ಎಸ್. ಕೆ. ಜೋಶಿ *

ಬೆಳಗಾವಿಯ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳೆರಡನ್ನೂ ಜೋಡಿಸುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗಮದ ನೆಲ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪದ್ ಕೊಡುಗೆಯೊಂದಿಗೆ, ಈ ನಾಡ ಜನ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಯೋಧರೂ ಹೌದು. ''ಶೂರ ಭಟಾಃ ಕರ್ನಾಟಾಃ'' ಎಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಮಿಥಿಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ''ಸಮರ ಕರ್ಮಾಣಿ ನಿಸರ್ಗೋದ್ಧಟಾಃ ಏವ ಕರ್ನಾಟಾಃ'' ಎಂದು 'ವಿದ್ಧಸಾಲಭಂಜಿಕಾ'ದಲ್ಲಿ ಕವಿ ರಾಜಶೇಖರನು ಹೇಳಿದರೆ, ''ಸಾಧುಂಗೆ ಸಾಧು, ಮಾಧೂರ್ಯಂಗೆ ಮಾಧೂರ್ಯಂ, ಬಾಧಿಪ್ಪ ಕಲಿಗೆ ಕಲಿಯುಗ ವಿಪರೀತನ್'', ಎಂದು ಬಾದಾಮಿಯ ಕಪ್ಪೆ ಅರಭಟ್ಟನ ಶಿಲಾಲೇಖನವು ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಮನದ ಧೀರೋದಾತ್ತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಂಡು ಮೆಟ್ಟಿನ ನಾಡಾದ ಬೆಳಗಾವಿ ಪ್ರದೇಶವೂ, ಅದರ ಜನಸಾಗರವೂ ಈ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬಾಹಿರವಿಲ್ಲ.

ಬೆಳಗಾವಿಯಂತೂ ಮೂರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮ. ಗೋವೆಯ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಚೊಕ್ಕಟ ಶಿಸ್ತು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಧೀರತೆಯ ಕೆಚ್ಚು, 'ವೇಣುಗ್ರಾಮ'ವೆಂದು ಶಿಲಾಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಕರಣ ಗೊಂಡ ಬೆಳಗಾವಿಯು ವಿವಿಧ ಮತ ಧರ್ಮಗಳ ಭಾವೈಕ್ಯ ಸಂಗಮ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇಣುಕಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರ ಬೌದ್ಧಗುಣ ಮೌಲ್ಯ, ಕದಂಬರ ಹರಿಹರ ಪ್ರೀತಿ, ಸುಗಂಧವರ್ತಿ (ಸೌಂದತ್ತಿ) ರಟ್ಟರ ಜೈನ ಜೀವನ ಜೈತ್ರ, ಆದಿಲ್‌ಶಹರ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಸಮತಾಭಾವ, ಮರಾಠರ ಹಿಂದುತ್ವ ಜೀವನಗಳು ಉತ್ತಿ ಬಿತ್ತಿ ಫಲ ಕಂಡಿವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಉಲ್ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ''ಪೀಸ್ ಆರ್ ಪಾಯಿಜನ್''ಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ ಪೀಸ್ ಒಂದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದೆ ಈ ನಾಡ ಜನ. ಅದಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಇಂಬಿತ್ತ ನಾಡು, ಬೆಳಗಾವಿಯ ನಾಡು, 'ವೇಣುಗ್ರಾಮದ' ಬೀಡು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ನೀಳವಾಗಿ ಇಂಬಿತ್ತ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಜೀವನವು ಬರಿದಾದ ಬಟ್ಟ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಜನವಸತಿಯ ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚ, ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಅಂತಾಗಿ, ಈ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಪರಿಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ಶಾತವಾಹನರಿಂದ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೦೦) ಬ್ರಿಟಿಶರವರೆಗೂ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೫೭) ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾದ ಬಗ್ಗೆ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿವರಗಳು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯು ಉತ್ಖನನಗಳು, ದೇವಾಲಯ ಗಳು, ಬಸದಿಗಳು, ಶಿಲಾಲೇಖಗಳು, ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಇನ್ನುಳಿದ ಅವಶೇಷಗಳು ವಿವರಣೆಯ ಇದರ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ.

ಡಾ|| ಅ. ಸುಂದರ ಅವರ ವಡಗಾಂವ್-ಮಾಧವಪುರ ಉತ್ಖನನವು (೧೯೭೪-೮೦) ಬೆಳಗಾಂವಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ, ಶಾತವಾಹನರ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ರಕ್ಷಣಾಗೋಡೆಯನ್ನು ಹೊರತಂದಿದೆ. ಈ ತಾಣವು ಈಗಿನ ಬೆಳಗಾವಿ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ವಿವರಗಳು ಉಪಮಾ ಸದೃಶ. ಅಗಲವಾದ ಬೀದಿ, ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಸಾಲಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮನೆಗಳ ಪಾಯಾ-ಗೋಡೆಗಳು, ನೀರಿನ ಬಾವಿಗಳು, ಹಾಗೂ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನಾಲೆಗಳು,

* ನಿವೃತ್ತ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡಿಂಗ್ ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿಸ್ಟ್, ಧಾರವಾಡ

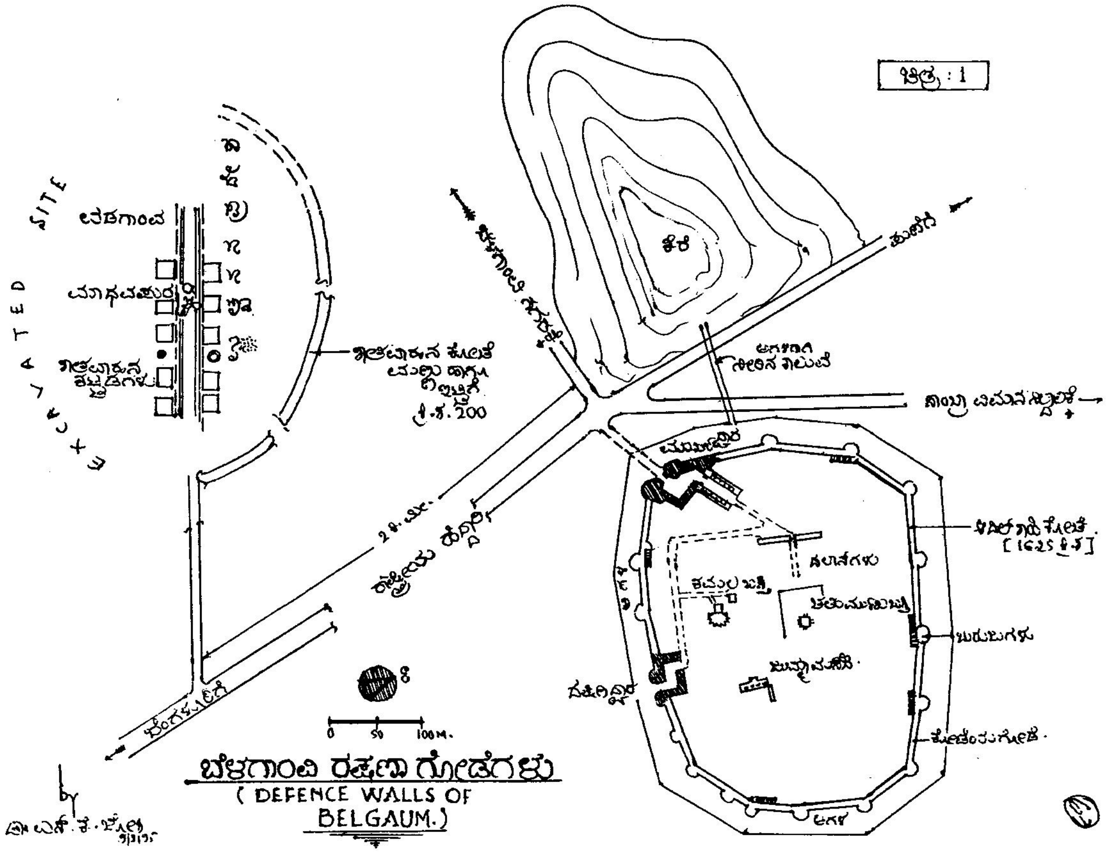
ಉಗ್ರಾಣಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಕಾಯುವ ರಕ್ಷಣಾಗೋಡೆ (ಚಿತ್ರ ನಂ. ೧) ಸಂಶೋಧಕರ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಗೋಡೆಯು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಪ್ರಾಚೀನ ಮೃತ್ತಿಕಾದುರ್ಗ (Mud Fort) ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶವು ಆಧುನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಆಘಾತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ನಾಶವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವುದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಳಿದು ಉಳಿದ ಉಳಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಹರಕು ಮುರುಕಾದ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಗಳ ಉಳಿಕೆಗಳು, ಶಾತವಾಹನ ಸಮಕಾಲೀನ ರಕ್ಷಣಾ ಕೋಟೆಗಳಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಪುರ (ಪೈಠಣ), ನಾಸಿಕ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ), ಸನ್ನತಿ, ಬನವಾಸಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ. ಆದಾಗಿ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ಪರಿಸರದ ಈ ಶಾತವಾಹನ ನಗರ ವಸತಿಯ ಕೋಟೆಯು, ಕರ್ನಾಟಕದ ರಕ್ಷಣಾವಾಸ್ತುವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ಎರಡುನೂರು ವರುಷಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಡಗಾಂವ-ಮಾಧವಪುರ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಬೌದ್ಧ ಗುಣ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಪಸರಿಸಿರಲು ಸಾಕು. ಶಾತವಾಹನರ ಕರೆ ಬೌದ್ಧ ಕರೆ.

ಇನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಹೆಯ ಖಾನಾಪುರ ತಾಲೂಕಿನ 'ಹಲಸಿ'. ಇದು 'ಹಲಸಿ ಕದಂಬ'ರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ, ಪಲಾಸಿಕಾ-೧೨೦೦' ಪ್ರದೇಶದ ಕದಂಬರ ರಾಜಧಾನಿ. ಬನವಾಸಿ ಕದಂಬರು ಸಿಡಿದು ವಿಭಜನಗೊಂಡ ಕದಂಬ ರಾಜ್ಯದ ನಾಡು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೬೦೦-೧೨೦೦). ಅಂತಾಗಿ, ವೇಣುಗ್ರಾಮವು ಪಲಾಸಿಕಾ-೧೨೦೦ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಲು ಸಾಕು. (ಪ್ರೊ. ಕುಂದಣಗಾರ). ಅಲ್ಲದೆ, ವಡಗಾಂವ-ಮಾಧವಪುರ ನಗರದ ಶಾತವಾಹನರ ಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ವಸತಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರುಪಯೋಗ ಹೊಂದಿ, ಹೊಸ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಯು ಈಗಿನ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೋಟೆಯ ತಾಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆಯು ಮೂರು ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಗಡೆ, ಕದಂಬ ರಚನಾ ಶೈಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲೀಕರಾದ ಸುಗಂಧವರ್ತಿಯ ರಟ್ಟರ ರಕ್ಷಣಾ ಶೈಲಿ, ತದನಂತರ ವಿಜಾಪುರ ಆದಿಲ್‌ಶಹರ ಕೋಟೆಯ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಶೈಲಿಗಳು ಸ್ಥಳ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. (ಡಾ|| ಎಸ್. ಕೆ. ಜೋಶಿ), (ಚಿತ್ರ-೨ ನೋಡಿ).

ಹಲಸಿಯ ಕದಂಬರ ರಕ್ಷಣಾ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಸುಕಾಗಿ ಕಂಡರೂ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನರೂ ಹಾಗೂ ಅವರ ಮಾಂಡಲೀಕರೂ ಆದ ಸುಗಂಧವರ್ತಿ (ಸೌಂದತ್ತಿ) ರಟ್ಟರು ('ರಾಷ್ಟ್ರ'ರೆಂದೂ ಶುದ್ಧ ಅಂಕಿತ, ೯-೧೦ ಶತಮಾನಗಳು) ಮಾತ್ರ ಈ ಕೋಟೆಗೆ ಮಹತ್ತರ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಭದ್ರವಾಗಿ ಮಾಡುವದಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತಿಯನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕದಂಬ ನಿರ್ಮಿತ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಯನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ತಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಭದ್ರವಾದ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀರಿನ ಕೊಳಗಳೂ, ವೀಕ್ಷಣಾಲಯಗಳೂ, ರಕ್ಷಣಾ ಕಿಂಡಿಗಳೂ ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಕೋಟೆಗಳ ಸುತ್ತ ನೀರಿನ ಅಗಳಗಳನ್ನು (Moats) ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪ್ರಥಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ರಾಜಧಾನಿ ಮಾನ್ಯಖೇಟ (ಈಗಿನ ಗುಲಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಳಖೇಡ)ದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಗಿನಾ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಲಿನ ಅಗಳಕ್ಕೆ ವರ್ಷಗಳಿಡಿಯಾಗಿ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ತರಹದ ಸ್ಥಳ ದುರ್ಗದ ಅಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು, ಬೆಳಗಾವಿನ ಕೋಟೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಕೊಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, (ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ ಗಣೇಶ ಕೆರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಕೈಕೊಳಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯-೧೦ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಧಾನ ಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು, ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೋಟೆ (ಚಿತ್ರ ೨ ನೋಡಿ).

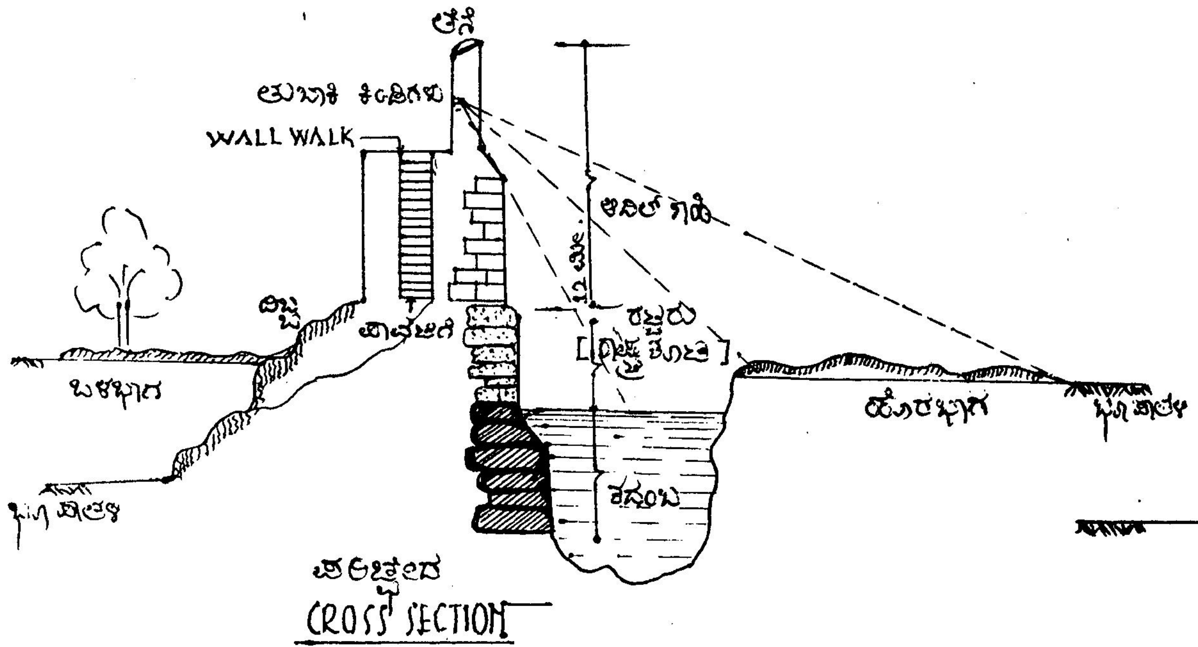
ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಅಚೌರ್ಯ, ಅಪರಿಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಜೀವದಯೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾತ್ವಿಕ ಆದರ್ಶ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿದ ಜೈನ ಧರ್ಮವು, ಸುಗಂಧವರ್ತಿಯ ಜೈನ ಅರಸುಗಳಾದ ರಟ್ಟರ ಜೀವನಾಡಿ: ಆದಾಗಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಕೋಟೆಯಾವರಣದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಬಸದಿ, ಕಮಲ ಬಸದಿ, ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿ ಮುಂತಾದವು ಕರ್ನಾಟಕ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಸಂಪದಗಳಲ್ಲದೆ, ಕೋಟೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಸಿವೆ. ಪರಿಸರದ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಈ ಬಸದಿಗಳೆಲ್ಲ ಈಗ ಸಂರಕ್ಷಿತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯಯುಗಕ್ಕೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ಈ ಕೋಟೆಯು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಂಡಾಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಇದೊಂದು ಸ್ಥಲದುರ್ಗ. ಮಯಮತ, ಮಾನಸಾರರಂತೆ ಇದೊಂದು ದ್ರೋಣದುರ್ಗ, ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿದ (Axial) ಅಳತೆಯಂತೆ, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ೭೫೦ ಮೀ. ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ-ಉತ್ತರವಾಗಿ ೧೦೦೦ ಮೀ. ಇದ್ದು, ಎತ್ತರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ೧೦ ರಿಂದ ೧೫ ಮೀ. ಇದ್ದು, ಹುರುಬರಕಾದ, ವಿಸ್ತೃತ, ಚೌಕಾದ ಅಡಿಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಇದರ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರವೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಪಮುಖ್ಯ ದ್ವಾರವೂ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿವೆ. ಈ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಕಟ್ಟಡ ಕೋಟೆಯು, ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದ ಪಲಾಸಿಕದ ಶಿವಚಿತ್ತನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಇದು ಯಾದವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದೂ, ಸೇವುಣರ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ (ಡಾ॥ ಎಸ್. ಆರ್. ರಾವ್) ಪ್ರತೀತಿ. (ಚಿತ್ರ ೧ ನೋಡಿ).

ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಖಿಲಜಿಯ ದಂಡನಾಯಕ ಮಲೀಕ್ ಕಾಫುರ್ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೧೦ ರಲ್ಲಿ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೌಲತಾಬಾದನ್ನು ಉಧ್ವಸ್ಥಗೊಳಿಸಿ, (ದೇವಗಿರಿ), ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ನಾಂದೇಡ್, ಸೊನ್ನಾಲಾಪುರ, ರಾಯಬಾಗ್, ದ್ವಾರವಾಡ, ಹಾನುಂಗಲ್ಲು, ಬಂಕಾಪುರಗಳ ಕೋಟೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ವೇಣುಗ್ರಾಮದ ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನೂ, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಹೇರಳ ಲೂಟಿಯೊಂದಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಮರಳಿ ಹೋದನು. ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹೆದ್ದೆರೆಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಈ 'ಹಿಂದು ಕೋಟೆ' ನಾಶ ಹೊಂದಿತ್ತು. ದೀರ್ಘ ಸಮಯದವರೆಗೆ ನಿರುಪಯೋಗಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಬಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳ ಕಾಲ ಈ ಕೋಟೆಯ ಪುನರ್ಜನ್ಮ. ಮುಹಮ್ಮದ ಆದಿಲ್‌ಶಹನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೨೭-೧೬೫೬) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳಗಾವಿ ಕೋಟೆಯ

ಬೆಳಗಾಂವಿ [ವೇಣುಗ್ರಾಮ] ಕೋಟೆ
BELGAUM-FORT

ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಯ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಶಿಲಾಲೇಖ ಹೇಳುವಂತೆ, ಅಸದ್‌ಖಾನ್‌ನೆಂಬ ಆದಿಲ್‌ಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೩೫ ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿ, ಭದ್ರವಾಗಿ ನವೀಕರಿಸಿದನು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ರಕ್ಷಣಾ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಕೋಟೆಯ ನವೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಕೋಟೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಭಿಯಂತರ ಅನುಭವ ಪಡೆದಿರಲು ಸಾಕು ಎಂದು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಿಷ್ಕರ್ಶಿಸಬಹುದು. ಗೇಟ್ಸ್, ವಾಲ್‌ವಾಕ್, ಬ್ಯಾಟಲ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್, ಬ್ಯಾಶ್ಚನ್ಸ್, ಗನ್‌ಸ್ಲಿಟ್ಸ್, ಲಾಂಗ್ ರೇಂಜ್ ಗನ್ಸ್, ಡ್ರಾ ಬ್ರಿಜ್, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು. ಸುತ್ತಲಿನ ಅಗಳವನ್ನು ಆಳ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿಸಲಾಯಿತು. ದಲಾನ್ಸ್, ಮುಸಾಫಿರ್‌ಖಾನಾ, ಬುರ್ಜಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ಜಿನನಿಲ್ಲದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬಸದಿಯು ಸೈನಿಕರ ಕಾವಲು ನಿಲ್ದಾಣವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ನಾಶವಾದ ಜಿನಾಲಯವು ನವೀಕೃತವಾಗಿ ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದೆಯಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಕಮಲ ಬಸದಿಯು ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಹೇಗೋ ಜೀವ ಹಿಡಿದು, ಜೈನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಶಾಹಿ ಇಮಾರತುಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲವಾಗಿವೆ. ಇದು ಆಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ''ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಕೋಟೆ'' (ಚಿತ್ರ ೧ ನೋಡಿ).

ಮರಾಠರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಾಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೦ರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ. ಶಿವಾಜಿ ಛತ್ರಪತಿಯು ದಕ್ಷಿಣದ ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಹೊರಟು, ಸಾವಂತವಾಡಿ, ಗೋವೆಯ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ, ಸಪ್ತಕೂಟೇಶ್ವರ (ಗೋವೆ), ಹಲಸಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ರಾಯಬಾಗ, ಬೆಳವಡಿ, ಧಾರವಾಡ, ಬಂಕಾಪುರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಈಗಿನ ತಮಿಳ್ ನಾಡಿನ ತಂಜಾವೂರ್‌ವರೆಗೂ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಗಳಿಸಿದ. ಕೆಲಕಾಲ ಈ ಬೆಳಗಾವಿ ಕೋಟೆಯು ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು, (ಡಾ॥ ಪಿ. ಎಮ್. ಜೋಶಿ). ಇದೇ ಠಾವು ಪೇಶವೆಯರ ಆಡಳಿತದ (೧೮ನೇ ಶತಮಾನ)ವರೆಗೂ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಮುಖ್ಯ ದ್ವಾರದ ಗಣೇಶ ಪೇಶವೆಯ ಕಾಲದ್ದು.

ಮರಾಠರ ಅವನತಿ ಬ್ರಿಟಿಶರ ಉನ್ನತಿ. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಕೋಟೆ ಮಿಲಿಟರಿ ಕ್ಯಾಂಪ್ ಆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಬ್ಯಾರ್ಯಾಕ್ಸ, ಹಾಗೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಮಿಲಿಟರಿ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಮಿಲಿಟರಿ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಕ್ಯಾಂಪ್ ಕೂಡ ಆಯಿತು (೧೯ ನೆಯ ಶತಕ).

೧೯೪೭ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತ. ಬೆಳಗಾವಿ ಕೋಟೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಿತ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿದೆ, ಈಗ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವೂ ಕೂಡ ಆಗಿದೆ.

ಆದಾಗಿ ವೇಣುಗ್ರಾಮವು ತನ್ನ ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಶಾತವಾಹನರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬ್ರಿಟಿಶ ಇಂಡಿಯದವರೆಗೆ, ತನ್ನ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಇತಿಹಾಸದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ವಿವಿಧ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಇಂಬಿತ್ತು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಹಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಗಳು, ಈ ನೆಲದ ಜನರ ಶೌರ್ಯದ, ಕ್ರೌರ್ಯದ, ಒಲವಿನ, ನಲಿವಿನ, ಆನಂದದ, ದುಃಖದ ಅಳುವಿನ, ನಗುವಿನ, ತ್ಯಾಗದ, ಭೋಗದ, ಬಲಿದಾನದ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯ, ಸತ್ಯದ, ಸೌಂದರ್ಯದ ಹಾಗೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಭಾವನೆಗಳ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಎಚ್ಚೆಸ್ಕೆ (ಪ್ರೊ॥ ಎಚ್. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಐಯಂಗಾರ್) ಸಂ. ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೫

ಡಾ॥ ಎಮ್. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೬

ಡಾ॥ ಎಸ್. ಕೆ. ಜೋಶಿ : ಡಿಫೆನ್ಸ್ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್ ಇನ್ ಅರ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ, ೧೯೭೫

ಲೇಖಕನ ಸ್ವತಃ ಸ್ಥಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡಾ॥ ಎಚ್. ಆರ್. ರಘುನಾಥಭಟ್ ಹಾಗೂ ಡಾ॥ ಎಮ್. ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ

ನಕ್ಷೆ ಚಿತ್ರಗಳು : ಲೇಖಕನವು

○